

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS
2022 metai

1

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

THE YEARBOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

2022

1

Vilnius 2022

LITAUISCHES INSTITUT FÜR GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

2022

1

Vilnius 2022

Žurnalo leidybą finansavo
LIETUVOS MOKSLO TARYBA
PAGAL VALSTYBINĘ LITUANISTINIŲ TYRIMŲ IR SKLAIDOS
2016–2024 METŲ PROGRAMĄ
Projekto finansavimo sutartis Nr. S-LIP-22-32

Redakcinė kolegija / Editorial Board / Redaktion:

Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS
Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva /
Vytautas Magnus University, Lithuania

Krzysztof BUCHOWSKI
Balstogės universitetas, Lenkija /
University of Białystok, Poland

Jan JURKIEWICZ
Adomo Mickevičiaus universitetas Poznanėje, Lenkija /
Adam Mickiewicz University, Poznań, Poland

Tomasz KEMPA
Mikalojaus Koperniko universitetas Torunėje, Lenkija /
Nicolaus Copernicus University in Toruń, Poland

Česlovas LAURINAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas, Lietuva /
Lithuanian Institute of History, Lithuania

Vėjas G. LIULEVIČIUS
Tenesio universitetas Noksvilyje, JAV /
University of Tennessee, Knoxville, USA

Bernadetta MANYŚ
Adomo Mickevičiaus universitetas Poznanėje, Lenkija /
Adam Mickiewicz University, Poznań, Poland

Elmantas MEILUS (pirmininko pavaduotojas / Deputy Editor-in-Chief)
Lietuvos istorijos institutas, Lietuva /
Lithuanian Institute of History, Lithuania

Jolita MULEVIČIŪTĖ
Lietuvos kultūros tyrimų institutas, Lietuva /
Lithuanian Culture Research Institute, Lithuania

Mathias NIENDORF
Greifswaldo universitetas, Vokietija /
University of Greifswald, Germany

Rimvydas PETRAUSKAS
Vilniaus universitetas, Lietuva /
Vilnius University, Lithuania

Jolita SARCEVIČIENĖ (atsakingoji sekretorė / Executive Secretary)
Lietuvos istorijos institutas, Lietuva /
Lithuanian Institute of History, Lithuania

Vladas SIRUTAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas, Lietuva /
Lithuanian Institute of History, Lithuania

Gintautas SLIESORIŪNAS (pirmininkas / Editor-in-Chief)
Lietuvos istorijos institutas, Lietuva /
Lithuanian Institute of History, Lithuania

Darius STALIŪNAS
Lietuvos istorijos institutas, Lietuva /
Lithuanian Institute of History, Lithuania

Saulius SUŽIEDĖLIS
Milersvilio universitetas, JAV /
Millersville University, USA

Joachim TAUBER
Šiaurės Rytų institutas Liuneburge, Vokietija /
Nordost Institut in Lüneburg, Germany

Theodore R. WEEKS
Pietų Iliinojaus universitetas Karbondeilyje, JAV /
Southern Illinois University, Carbondale, Ill., USA

Andrzej ZAKRZEWSKI
Varšuvos universitetas, Lenkija /
University of Warsaw, Poland

Registruota duomenų bazė:
Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in:
HISTORICAL ABSTRACTS. AMERICA: HISTORY AND LIFE.
EBSCO Publishing. Lituanistika

Recenzuojamas mokslo žurnalas, leidžiamas nuo 1971 m. Per metus išeina 1 tomas (2 numeriai).
Elektroninę straipsnių versiją pdf formatu galima rasti internetinėje svetainėje:
<https://www.istorija.lt/leidiniai/mokslo-zurnalai-ir-testiniai-leidiniai/lietuvos-istorijos-metrastis/672>

ISSN 0202-3342
e-ISSN 2538-6549

© Lietuvos istorijos institutas, 2022
© Straipsnių autoriai, 2022

MOKSLO GYVENIMAS

TARPTAUTINĖ PARODA, SKIRTA 1791 M. GEGUŽĖS 3 D. KONSTITUCIJOS SUKAKČIAI PAMINĖTI

Minint 1791 m. gegužės 3 d. Abiejų Tautų Respublikos konstitucijos ir Abiejų Tautų tarpusavio įžado 230-ąją sukaktį, tiek Lietuvoje, tiek ir Lenkijoje 2021 m. surengta įvairaus pobūdžio renginių – mokslinių konferencijų, parodų, diskusijų, leidinių pristatymų ir kt., jau nekalbant apie kitas prasmingas iniciatyvas. Bene daugiausia dėmesio Lietuvoje sulaukė Nacionaliniame muziejuje Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmuose surengta paroda „Kad Tėvynė gyvuotų. Lietuva ir Lenkija 1791 m. konstitucijos epochoje“, veikusi 2021 m. spalio 19 d. – 2022 m. sausio 16 d.¹, kurią globojo Lietuvos ir Lenkijos prezidentai, lydėjo tarptautinė XVIII a. tyrėjų mokslinė konferencija, viešos paskaitos ir edukacijos. Kiek mažiau žiniasklaidos dėmesio sulaukė kita tarptautinė stendinė paroda „Konstytucja 3 Maja. Gegužės 3-iosios Konstitucija“, kurią ir norėtusi pristatyti kiek plačiau.

2020 m. Lietuvos Respublikos Seimui 2021-uosius metus paskelbus Abiejų Tautų Respublikos Gegužės 3-iosios Konstitucijos ir Tarpusavio įžado metais ir patvirtinus minėjimo planą², buvo parengta ir tarptautinės parodos „Konstytucja 3 Maja. Gegužės 3-iosios Konstitucija“ koncepcija. Šios parodos pagrindiniai iniciatoriai ir jos sumanytojai buvo Lietuvos istorijos instituto direktorius habil. dr. Alvydas Nikžentaitis ir Varšuvos universiteto prof. habil. dr. Michał Kopczyński, vėliau prie parodos realizavimo

¹ Parodos: Kad Tėvynė gyvuotų. Lietuva ir Lenkija 1791 m. konstitucijos epochoje, prieiga per internetą: <https://www.valdovuramai.lt/lankytojams/parodos/kad-tevynė-gyvuotu-lietuva-ir-lenkija-1791-m-konstitucijos-epochoje2> [žr. 2021 12 30].

² Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Abiejų Tautų Respublikos Gegužės 3-iosios Konstitucijos ir Tarpusavio įžado minėjimo 2021 metais plano patvirtinimo“, prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/1eb10ed3f67811eab72ddb4a109da1b5?jfwid=-8xfwh7o4c> [žr. 2021 12 29].

prisijungė kur kas gausnesnis specialistų ratas (parodos scenarijus ir koncepcija: Wojciechas Kalwatas, Robertas Kostro, Rafałas Waszczukas, dr. Robertas Jurgaitis, dr. Ramunė Šmigelskytė-Stukienė; koordinavimas: Aleksandra Rodziewicz, Jurgita Binkienė, dr. Robertas Jurgaitis; vertimai: dr. Adam Stankevič, Kazys Uscila; kalbinis redagavimas: Karolina Wichowska, Aldona Radžvilienė; grafinis dizainas: Jacekas Świdorski, bendradarbiai: dr. Anna Kalinowska, Agata Krok, Sebastianas Pawlina, Rytis Paulauskas ir kt.). Parodos pagrindiniai instituciniai koordinatoriai buvo Lietuvos istorijos institutas ir Lenkijos istorijos muziejus (*Muzeum historii Polski*). Parodos parengimą taip pat globojo abiejų valstybių instituciniai partneriai: Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija, Lenkijos Respublikos užsienio reikalų ministerija, Lenkijos Respublikos kultūros, tautinio paveldo ir sporto ministerija, Tautinių mažumų departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Tai tapo prasmingu dvišalio Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos institucijų bendradarbiavimo pavyzdžiu. Parodos eksponavimo instituciniais partneriais Lietuvoje taip pat tapo Kauno, Kėdainių, Klaipėdos, Panevėžio, Vilniaus ir Šiaulių miestų savivaldybės, kurios organizavo parodos stendų transportavimo, sumontavimo ir išmontavimo darbus.

Paroda iškilmingai atidaryta 2021 m. gegužės 3 d. Vilniaus Katedros aikštėje, ir čia buvo eksponuojama gegužės 3–31 d., o vėliau persikėlė į kitus Lietuvos miestus: Kauną (Laisvės alėja šalia Kauno miesto savivaldybės, 2021 m. birželio 1–30 d.), Kėdainius (Didžiosios rinkos aikštė, 2021 m. liepos 1 d. – rugpjūčio 6 d.), Panevėžį (Laisvės aikštė, 2021 m. rugpjūčio 9 d. – rugsėjo 16 d.), Šiaulius (Prisikėlimo aikštė, 2021 m. rugsėjo 16 d. – spalio 6 d.) ir Klaipėdą (Mažosios Lietuvos muziejaus kiemelis, 2021 m. spalio 18 d. – lapkričio 19 d.). Tad su paroda net ir pandemijos sąlygomis galėjo susipažinti visų Lietuvos didžiųjų miestų gyventojai. Tiesa, gana stiprūs rudens vėjai kiek ap sunkino parodos eksponavimą Šiauliuose ir Klaipėdoje.

Tarptautinėje stendinėje parodoje, kurios pagrindą sudarė 12 dvipusių (24 plokštumos) tarpusavyje lengvais profiliais sutvirtintų stendų, Abiejų Tautų Respublikoje vykdytų XVIII a. antrosios pusės pažangiausių reformų ir geopolitinių iššūkių kontekste buvo pristatyta Gegužės 3-iosios Konstitucijos genezė, jos turinys ir istorinė reikšmė. Pagrindinė tarptautinės parodos versija, eksponuota Lietuvoje ir Lenkijoje, buvo parengta lenkų ir lietuvių kalbomis, tačiau Lietuvos ir Lenkijos ambasadas visame pasaulyje pasiekė ir kiti dvikalbiai parodos variantai (anglų ir lietuvių, lenkų ir anglų kalbomis), kurie minint Gegužės 3-iosios Konstitucijos ir Abiejų Tautų tarpusavio įžado 230-ąją sukaktį pirmiausia buvo eksponuojami ambasadose ar šalia jų. 2021 m. Ukrainoje buvo eksponuojama šios parodos versija lenkų ir ukrainiečių kalbomis (Kijeve paroda eksponuota 2021 m. lapkričio 11–25 d. Michailovo aikštėje).

Artėjant Abiejų Tautų tarpusavio įžado sukakčiai, bendradarbiaujant su Lietuvos Respublikos Seimu, tarptautinė paroda papildomai 2021 m. spalio 19–25 d. eksponuota Seimo

II rūmų Vitražo galerijoje. Parodą spalio 19 d. atidarė Lenkijos ir Lietuvos delegacijų parlamentinėje asamblėjoje vadovai: Lenkijos Respublikos Seimo vicemaršalka Małgorzata Gosiewska ir Lietuvos Respublikos Seimo pirmininko pavaduotojas Paulius Saudargas. Parodą aplankė ne tik Lenkijos parlamentinės delegacijos, atvykusios į Lietuvą, nariai, bet ir Lietuvos ir Lenkijos prezidentai vizito į Lietuvos Respublikos Seimą metu.

Tad minint Gegužės 3-iosios Konstitucijos ir Abiejų Tautų tarpusavio įžado 230-ąją sukaktį, šis itin reikšmingas Lietuvos ir Lenkijos konstitucinės teisės XVIII a. paminklas plačiau pristatytas ne tik Lietuvoje, Lenkijoje, Ukrainoje bei Lietuvos ir Lenkijos ambasadose užsienyje, bet ir mažesniuose Lietuvos miestuose.

Robertas Jurgaitis
(Lietuvos istorijos institutas)

